

EL FIL D'ARIADNA

En terra de meravelles

Eulàlia
Bosch

EN TERRA DE MERAVELLES

**EL FIL D'ARIADNA
143**

© 2025 Eulàlia Bosch José

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Angle Editorial
c. Mallorca, 314, 1r 2a B · 08037 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

Disseny de portada: Felipe Román Osorio
Disseny de col·lecció: J. Mauricio Restrepo

Primera edició: gener de 2025
ISBN: 978-84-10112-66-7
DL B 20-2025
Imprès a Romanyà Valls, SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre,
ni la seva incorporació a un sistema informàtic, ni la seva transmissió
en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació
o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

Eulàlia Bosch

EN TERRA DE MERAVELLES

Angle Editorial

Als de casa
i a la meva imprescindible
família d'adopció

«At that stage of the game, life gets to be a habit...
Life is a local affair.»

CHARLES CHAPLIN, *Limelight*

«As she said, we must always consider the element
of chance in our lives.»

JULIAN BARNES, *Elizabeth Finch*

«Elle est partout, la vie. De la bactérie à l'éléphant.
De la terre aux cieux divins ou déjà morts.»

MARGUERITE DURAS, *Écrire*

«Uno recibe varios hogares a lo largo de su existencia.»

SÁNDOR MÁRAI, *Confesiones de un burgués*

«La condició de la ment humana és de la mena que, si
no és sacsejada per imatges freqüents de la realitat que
l'impactin des de fora, qualsevol record se n'esvaeix
amb facilitat.»

GALILEU GALILEI, *Sidereus Nuncius*

46 Hyppolite Maindron

Alésia. Surto del metro pensant en aquell pas zebra que Giacometti va creuar sota la pluja mal tapat per la seva gavardina. Aquell dia semblava moure's com si fos un os desmanegat, arrossegant el seu cos afeblit després de la hibernació. Avui també plou. El cel deu ser semblant al d'aquell moment en el qual Henry Cartier-Bresson va fotografiar l'escultor mentre tornava al seu taller.

Camino a poc a poc. El que jo busco fa molt temps que va passar. Em desplaço suaument per no desdibuixar el fil de memòria que pugui quedar a l'asfalt, als fanals —ara apagats, malgrat que el matí és fosc—. Em bellugo sense fer soroll. L'aire, que no és vent encara, és fred. Em molesta el paraigua. Prefereixo tancar-lo. Sento l'aigua colar-se per entre els cabells i lliscar coll avall. Tot plegat, m'apropa a aquell instant que ara és una fotografia en blanc, gris i negre que passa de llibre en llibre com si fos un testament vital.

La pluja es fa més densa. Busco la vorera dels nombres senars. Necessito la distància de l'ample del carrer per poder veure on és exactament el número 46 d'Hyppolite

Maindrón. Sé que fa cantonada. Hi arribo i em refugio a la porteria de la casa del davant.

Segueix allà. L'estudi, la casa segueix allà. Grisa. Fosca. Com si ella mateixa fos un dibuix extret d'alguna de les llibretes d'Alberto Giacometti. Des de la distància, s'endevina com pesa sobre ella el pas del temps. De l'escala de fusta no en puc veure res. Queda amagada per les copes dels arbres del pati que sobresurten per damunt del mur que dibuixa la cantonada.

La porta, feta de planxes metàl·liques, em fa pensar en aquelles escultures del Giacometti jove que esdevenien cada vegada més planes sense cap raó aparent.

Em fixo en l'edifici que segueix a continuació. És una escola.

No puc evitar preguntar-me com deu ser, o com podia haver estat, la vida d'una generació de nens i nenes que se sap, i tal vegada s'havia sabut, veïna de l'artista.

De lluny, veig una placa commemorativa just al costat de la porta d'entrada. Torno a travessar el carrer i m'hi apropo per llegir-la:

«A la mémoire
des élèves de cette école
déportés de 1942 à 1944 parce qu'ils étaient nés juifs.
Victimes innocentes
de la barbarie nazie
avec la complicité active
du gouvernement de Vichy.

Ils furent exterminés
dans les champs de la mort.
Ne les oublierons jamais».¹

Em costa refer-me de la lectura mentre vaig tornant al meu aixopluc.

On era Giacometti entre els anys 1942 i 1944?, em pregunto. A Ginebra, em sembla recordar. Els esdeveniments no li van permetre entrar a França quan tornava de visitar la seva mare a Stampa.

Em sento atrapada en aquell moment en què el terror nazi cau a plom sobre els infants de l'escola. Penso en Giacometti, retintut a Suïssa, deixant d'exposar per concentrar-se en les seves preocupacions creatives. No tinc tan present la cronologia, però potser coincideix amb el moment en el qual demana al seu germà Diego que posi per a ell cada dia. Durant cinc anys. Sense repòs. I potser és també l'inici d'aquell procés que fa que les seves escultures es vagin reduint, reduint fins a mesurar pocs centímetres de gruix al final del procés —si no acaben desapareixent del tot, a causa de la seva incapacitat de donar-les mai per acabades.

Torno a la visió dels nens i les nenes, sols, morts de por i de gana i de fred i de son, desapareixent per sempre dels

1. «A la memòria / dels alumnes d'aquesta escola / deportats de 1942 a 1944 perquè havien nascut jueus. / Víctimes innocents / de la barbàrie nazi / amb la complicitat activa / del govern de Vichy. / Van ser exterminats / en els camps de la mort. / *Mai no els oblidarem.*»

ulls de les seves famílies i perden ells mateixos els seus propis rastres.

Els infants exterminats, les escultures de fang fonent-se en el no-res: dues imatges d'una força extraordinària, l'una al costat de l'altra.

Les façanes dels dos edificis, l'escola i el taller habitatge, del mateix color grogós ataronjat, sense res de particular. El gris continu de la vorera els uneix com si, en realitat, fossin un de sol.

Mai fins ara havia estat tan present la incidència de la guerra en l'admiració que he anat construint al llarg dels anys per la figura i l'obra d'Alberto Giacometti.

Aquest matí de diumenge, tot és silenci. L'escola és tancada i Giacometti fa anys que ens va deixar. Però tot és davant meu, més viu que mai.

Agraeixo la solitud peculiar que aporta la pluja i m'esfereix pensar en les mirades dels infants segrestats. Entenc ara, d'una manera nova, la certesa que assalta l'escultor cada matí en reconèixer que una mirada humana no pot ni podrà ser mai representada, per més que, malgrat tot, el procés d'intentar-ho torni a començar, i Diego sigui altra vegada a la cadira immòbil fixada a terra pel seu germà.

És per casualitat que aquests dos edificis hagin anat a parar l'un al costat de l'altre? Per a mi, han deixat de ser espais arquitectònics per ser llocs habitats, plens d'una càrrega humana que mai res no podrà esborrar. Ni tan sols si un dia els enderroquen per qualsevol raó ocasional.

Segueixo quieta. En un indret cada vegada més eteri. Soc més dins la pluja que en un encreuament concret de carrers. Ha anat passant el temps. Un temps que barreja punts de llum aïllats en registres diferents del meu catàleg personal: la meva professió d'ensenyant i la raó per la qual soc aquí avui, l'emoció que em desperta l'obra d'Alberto Giacometti.

Em proposo buscar aquell cafè del qual crec conèixer-ne a la perfecció les finestres obertes al carrer. Em resulten molt atractives les fotografies d'aquest bistró que recullen els catàlegs i els llibres sobre la biografia de l'artista. Parlen d'ell d'una manera entranyable. De vegades, el fan més comprensible que algunes de les pàgines dels seus propis diaris.

Mentre penso en quina direcció hauria de bellugar-me, em fixo en un home, alt i gros, que camina al llarg del mur del pati de l'escola, carregat amb bosses de les quals sobresurten barres de pa i verds de verdures diverses.

Ell també camina sota la pluja.

De sobte, refrena una mica el pas i es posa la mà a la butxaca. Segueixo observant-lo i veig que en treu una clau. Noto un lleuger sobresalt. Si visqués ell en aquesta casa ara, si fos la clau de la porta metàl·lica, si...

Com en un flaix, recordo el cas de molts intel·lectuals americans que en les seves memòries expliquen que, desitjant entrar en contacte directe amb un científic o un artista les obres dels quals havien llegit o contemplat amb

passió, es decideixen a anar-los a conèixer, simplement traslladant-se fins a casa seva i trucant a la porta. Entre d'altres, James Lord va arribar així a casa de Picasso i d'allà fins a la de Giacometti, de qui va ser amic la resta de la seva vida —casualment, porto a la butxaca el seu llibre *Retrato de Giacometti*.

També com en un flaix, em trobo creuant el carrer altra vegada i preguntant al vianant, en el precís moment que posava la clau al pany, si ell vivia en aquella casa, l'antic taller de Giacometti.

Sí, em va dir. I jo començo a explicar-li una història improvisada del meu interès per l'escultor i com havia decidit que fos un dia de pluja el que em portés fins allà i com m'havia imaginat tantes vegades aquell lloc... Simplement no vull que tanqui la porta. Vull veure l'escala de fusta i el pati tan diminut i la foscor i la pols...

Ell, potser mogut per la meva història o potser perquè la seva bossa de queviures no segueixi mullant-se, em convida a entrar i a veure l'estudi.

Impossible descriure el moment.

Darrere nostre, ell tanca la porta metàl·lica. Travessem el pati, deixant a la dreta l'escala i la verdor dels arbres, i creuem la porta de l'estudi del Diego Giacometti, on hi ha el telèfon.

Jo, que m'he quedat sense paraules després del discurs improvisat al carrer, sento com si estigués entrant en una fotografia. Miro si tot és a lloc. Com si, en qualsevol moment, es pogués acabar la visita i em tornés a trobar

al carrer amb més preguntes encara de les que tenia a l'entrar.

L'espai és molt petit.

El meu amfitrió em deixa mirar i moure'm tranquil·lament mentre descarrega les bosses i s'eixuga els cabells i la cara.

Amb lentitud, comença a explicar-me part de la seva història. També ell és escultor. Treballa, entre d'altres, per al Museu del Louvre, fent restauració d'obres malmeses o reconstruint models. M'ensenya un àngel que fa pocs dies ha donat per acabat i ocupa un lloc en el punt més elevat del taller. És allà, em diu, perquè ha de reemplaçar una gàrgola que s'ha trencat a l'exterior del palau i cal que els vianants la puguin veure bé des de lluny. Per la manera com se'l mira, comprenc que s'està acostumant a la perspectiva des de la qual es veurà.

Quan una certa familiaritat s'ha instal·lat entre nosaltres, no puc evitar preguntar-li com s'ho ha fet per llogar aquest espai tan sacralitzat per tanta gent.

M'explica que ara mateix s'està a l'espera que la Fundació Giacometti s'organitzi i decideixi què vol fer amb el taller. Ell, en resposta a aquesta espera, va parlar amb el propietari i li va dir que era escultor i admirava fins a tal punt l'obra de Giacometti que podia comprometre's a ocupar l'espai sense alterar-lo gens ni mica.

Finalment, van arribar a un acord. El nou inquilí podria ocupar el taller on treballava Diego, però mantenint tancada la porta que l'uneix al del seu germà Alberto.

L'escultor ho fa de seguida. Instal·la la seva zona de treball a l'altell de fusta que ocupa el centre de l'espai, suportat per tres pilars i una escala d'accés. Sota l'altell, una taula per dibuixar i uns bancs on seure.

D'aquesta manera, l'estudi de Diego Giacometti passa a incloure'n un altre que manté la foscó de l'original però que potser és una mica menys polsós.

Junts, el meu amfitrió i jo recorrem les parets més externes, aquelles que delimitaven l'estança quan els germans Giacometti treballaven —vivien— allà. Comencem per l'extrem on el telèfon segueix servint de suport a la cartilla, a nom de Giacometti, on s'anava deixant constància del consum. Just a sota de l'aparell, un tamboret de boga des d'on devien fer-se les transaccions més singulars. Entre el telèfon i el tamboret, escrits amb llapis sobre la mateixa paret, números de telèfon, encàrrecs que cal fer, noms solts, algun petit dibuix que va trobant rèpliques a la resta del perímetre del taller...

Ens movem a poc a poc. Jo només escolto. M'acompanyen trossos d'imatges barrejades i en desordre, però sobretot veig els dos germans amunt i avall, molt silenciosos, movent-se com gats que no volen ser vistos... i sempre la incapacitat present en el rostre d'Alberto i la confiança i la convicció en la mirada de Diego que els impulsen tots dos a seguir: l'un amb el fang a les ungles, l'altre quiet a la seva cadira.

Seiem als bancs, prop de la taula. Parlem sense pressa. Li pregunto per la seva vida en aquest espai i la presència

permanent d'Alberto Giacometti dia rere dia. Em diu que l'ha fet el seu amic, tot i que ell no pot seguir-li les passes.

L'admirava des de sempre, però ara hi ha pogut establir una nova intimitat. Amb Diego també. «He anat trobant els meus punts de referència i em sento molt a gust aquí quan esculpeixo. No sé quant temps hi podré ser, però ara hi soc», em diu.

A estones, callem. Tinc la sensació que cadascun de nosaltres, com movent-nos en una ciutat desconeguda per a l'altre, recorrem camins interns que es van obrint sols, sense cita prèvia.

Jo penso en el text que John Berger va escriure quan Alberto Giacometti va morir i l'imagino escrivint en aquesta taula de fusta que ocupa el centre per no violentar el silenci carregat d'història de la seva minúscula perifèria. Internament, decideixo telefonar al John abans de marxar de París.

Al cap d'una estona, tornem al passadís d'entrada per veure l'estudi d'Alberto a través de les finestres. Estan tan plenes de pols i de fang i de taques d'escaiola que costa preparar la mirada per poder veure-s'hi. Però tot arriba.

Res no està mort dintre d'aquest espai. Tot està en un silenciós compàs d'espera. Les parets segueixen sent grans portafolis de dibuixos i d'esquemes geomètrics.

Recordo com James Lord descriu la seva experiència de posar per a Giacometti quan ell li proposa fer-li un retrat.

Justament aquí. El punt de cita de tantes i tantes sessions. Lord diu que al pintor li agradava parlar mentre pintava —com li agradava fumar alhora que mantenia un munt de pinzells entre els dits.

Els imagino tots dos. L'americà impol·lut, pentinat i havent après a alimentar la disponibilitat necessària per mantenir-se quiet, hores i hores, sota la mirada gairebé constant de l'artista. Giacometti dibuixant i pintant alhora, exclamant-se quan tot desapareix davant dels seus ulls i celebrant els escassos moments de visió que el mouen a persistir sense descans.

La conversa entre els dos, aproximant-los algunes vegades i allunyant-los d'altres, confirma sempre que són allà perquè volen ser-hi i que hi seran fins que calgui.

Per sort, tenen sempre oberta la possibilitat d'anar fins al cafè, llegir els diaris, menjar ous ferrats i tornar a intentar-ho.

Em quedo una estona mirant. Només mirant. El meu amfitrió em deixa allà. Torna a casa seva. Segueix plovent. Entenc que no hi ha cap pressa.

Em dispo a practicar jo també la disponibilitat del model i em deixo portar pel gris ambiental, pel fred que deu haver-se quedat acumulat en aquest taller, una mica més gran que el de Diego, però reduït en qualsevol cas. Sento la humitat que em va calant. La mateixa que devia envair els dos germans i l'Annette, la dona d'Alberto, que va seure durant hores infinites a la mateixa cadira que Diego i que James Lord i que la resta de models.

I, de sobte, em ve al cap l'espectacle del director de teatre Tadeusz Kantor que vaig veure fa molts anys a Barcelona. Devien ser els anys vuitanta. No ho recordo bé.

El que sí que tinc ben present és aquella escenografia, construïda pel mateix director polonès, que era també pintor, on es reproduïa una d'aquelles classes que havíem conegut a casa nostra durant el franquisme.

El to gris, la mirada trista dels actors i les actrius, la fusta vella dels bancs... ara em sembla un lligam imaginari entre l'escola que endevino a l'altre costat de la paret del fons i l'aire retingut a l'estudi.

Fins i tot em sembla veure una continuïtat estranya entre les figures de Giacometti i Kantor. No només les seves cares, que també, sinó el seu posat una mica geperut de quan ja eren grans i es recolzaven en actitud meditativa, l'un a la taula del cafè, l'altre sobre algun artefacte teatral.

No fotografio res per no perdre mai aquest moment de trobada entre el que tinc al davant i el que em va revenint de la meva pròpia vida. Qualsevol imatge podria afeblir la intensitat de l'emoció.

El que sí que m'atrapa són les ganes de passejar i d'escriure. M'agradaria poder-ho fer tot alhora —encara que en un dia de pluja seria especialment difícil.

Torno a l'estudi de Diego, seguint les passes que tantes vegades devia haver fet el seu germà. Ho faig amb la intenció de proposar al nou escultor allà instal·lat si vol que prenguem junts un cafè en aquella taula de marbre

que tantes intimitats sap de la història que ara mateix ens uneix.

El cafè ja no existeix, em diu. Però podem caminar junts fins allà, si vols. Això sempre que estiguis disposada a veure un espai anodí que no et recordarà gens el que tens a la memòria. Dubto un instant. De tota manera, li dic, l'itinerari des d'on som ara fins allà sí que és el mateix.

Quan sortim al carrer, m'acomio dels Giacometti —de tots ells, fins i tot d'aquella foto de família que tant m'agrada de quan els germans eren petits i els pares joves.

La pluja sembla disposada a donar-nos un respir.

Arribem a destí. Qui ha esdevingut el meu guia particular pel món de Giacometti té raó. El cafè va perdre el seu encant quan va deixar de ser el lloc d'esmorzar per a la gent del barri, el punt de trobada on quedar amb els amics i llegir els diaris. No tinc interès a restar-hi ni un moment més. M'agrada, això sí, haver recorregut el camí tantes vegades transitat pels amants de Giacometti.

M'acomio de Monsieur B, prometent que, quan torni a casa, li enviaré una còpia del catàleg de l'exposició que va organitzar-se a la Pedrera de Barcelona l'any 2000. El dissenyador havia estat Fernando Marzá, un bon amic, que, coneixedor de la meva admiració per Giacometti, em va convidar diverses vegades durant el muntatge per tal de poder compartir els seus dubtes.

D'altra banda, aquest catàleg, fet per Edicions de l'Eixample amb la seva delicadesa habitual, reuneix bona part

de les fotografies amb les quals vaig anar construint el meu desig de ser algun dia en aquest lloc on em trobo ara mateix.

En pronunciar la meva oferta, ja imagino amb una estranya incredulitat el moment en el qual escriuré l'adreça, 46 Hyppolite Maindron 75014 Paris, en un sobre gros amb l'interior protegit per paper de bombolles, i portaré el llibre a correus. Camino sense destí concret durant una estona, fins que trobo un petit cafè parisenc on refer-me una mica de tot plegat.

En seure, deixo sobre la taula el meu exemplar de *Retrato de Giacometti*, el llibre de James Lord que ha seguit la visita des de la meva butxaca. Contemplo amb molta intensitat la portada on hi són tots dos fotografiats.

Veig el cap de l'escultor com si fos un dels seus propis autoretrats. Sento una estranya disponibilitat, com si estigués intentant dibuixar-lo amb els meus ulls. Penso en la quantitat de línies que demanaria cadascuna de les arrugues que configuren la seva cara. La mirada, com ell va dir tantes vegades, impossible de reproduir. Està tota ella concentrada en un minúscul forat negre i perduda en el no-res. En canvi, té una presència i una força indiscutibles.

Passejo els dits per la fotografia. Ho faig molt suaument, però no com si fos una carícia, sinó com si alguna de les rugositats que la imatge deixa veure pogués ser percebuda al tacte.

En aquest moment, m'agradaria poder fer un *frottage*

del rostre d'Alberto Giacometti. Del seu nas prominent, del front enfonsat, dels cabells que encerclen el crani com una corona de llorer, dels seus llavis fins encaixant-se amb els solcs que baixen dels ulls fins a la barbeta, de la seva mirada trista, perduda en un territori desconegut i invisible, m'agradaria contornejar les seves orelles enfilant-se cap al cel i projectant-se endins fins a aconseguir una línia harmònica amb els ulls, com oferint-se a acompanyar la mirada, l'olfacte i el silenci dels llavis.

M'agradaria saber què passaria si un llapis negre, o millor un carbonet, fos capaç de reproduir el rastre d'algun dels seus cabells, de les celles, de la distància mínima entre el coll de la camisa, l'americana i la corbata.

M'agradaria veure l'ombra dels dos parells d'ulleres, descuidadament abandonades entre els dits.

M'agradaria controlar la força i la suavitat del carbó sobre el paper de registre per tal que no en resultés el que espero, el que puc endevinar, sinó un rastre nou, imprevisible, capaç de mostrar-me una altra cara d'aquest misteri que segueix tenint per nom Alberto Giacometti.

Voldria, després, superposar a la pàgina negra i grisa i marró de l'ombra de Giacometti sobre el paper, el rastre de fer el mateix amb la fotografia que Cartier-Bresson li va fer el 1961 mentre creuava el carrer d'Alésia sota la pluja. I la de la visita que va fer a Stampa per retrobar-se amb la seva mare. I la de la seva mà d'escultor confosa amb l'obra a mig fer. I la del cap de Diego començat mil vegades i mil vegades abandonat.

Una pàgina cada vegada més negra i més grisa i més marró, plena d'itineraris creuant-se i descreuant-se.

Sento dintre meu la seva veu: «Si tan sols fos capaç de fabricar un començament...».

Tanco els ulls i puc veure aquesta pàgina. M'alegra poder mantenir l'atenció concentrada sobre aquest garbuix. Em sembla entendre més que mai que ell, Alberto Giacometti, no es veiés capaç d'acabar res del que començava. Sort, però, que cada dia ho va tornar a intentar.

Pago el meu cafè i deixo una bona propina sobre la taula. *Pour l'employé!*

Una platja, una cova, una muntanya

1

Nedàvem en el mar sempre fred del Port de la Selva. Era un migdia d'agost sotmès a un sol inclement. Al meu amic li agradava bussejar. A mi, nedar d'esquena, amb la mirada perduda entre els núvols. Portàvem ja una bona estona dins l'aigua quan el vaig veure emergir amb alguna cosa entre les mans. Va acostar-se'm i em va oferir una ostra que acabava de pescar. Ell no n'hauria menjat mai cap ni una, però sabia que jo les considerava un veritable tresor marí.

En un primer moment, vaig quedar-me desconcertada, sense saber ben bé com respondre al seu gest. Uns segons després, però, vaig tancar els ulls i vaig xuclar l'ostra amb la sensació d'empassar-me amb ella el mar sencer. A continuació vaig llençar la closca a l'aigua altra vegada, tan lluny com vaig poder, i, en fer-ho, se'm va fer present un poderós lligam entre aquell instant i una estranya memòria dels nostres ancestres més antics. Em va semblar que aquell gest que dibuixava dins el mar una mà estesa i un somriure d'orella a orella, aquell gest que s'havia perllon-

gat en la meva acceptació emocionada i en el retorn de la closca al mar, era un gest del tot genuí.

Com si hagués estat una celebració de la vida des del seu començament, em vaig sentir plena d'una felicitat indescriptible. Vaig nedar fins a ell i els dos vam començar a riure sense saber ben bé què dir-nos.

Per a ell, acostumat com estava a una relació molt estreta amb la natura, el que acabava de passar era una anècdota més de les que vivia quan sortia a buscar bolets o a *caçar* espàrrecs, com en diuen a l'Empordà, o quan, amb el seu gos, descobrien els amagatalls dels animals del bosc.

Per a mi, en canvi, que m'estava a ciutat entre llibres i papers, el que acabava de viure va obrir totes les portes d'aquell moment primigeni on la humanitat dels humans es va posar en marxa.

Mentre tornava fins a la platja, em semblava sentir l'ostra transformant-se en una part de mi, de la mateixa manera que, en els moviments del meu cos en nedar, sentia l'harmonia de la respiració com una clova obrint-se i tancant-se.

Amb l'atenció fixada en el moment d'empassar-me l'ostra, vaig voler viure la tarda des de la Taula dels Lladres, un petit monument megalític mig amagat sobre un turó molt proper a la platja. Des d'aquest observatori, gairebé privat, es veu el mar endinsar-se cap al cap de Creus i expandir-se més enllà.

Asseguda prop de la gran llosa de la coberta, que en algun punt arriba gairebé fins a terra, imaginava qui devien

ser aquelles persones capaces de crear un espai tan íntim, tan acollidor, tan respectuós amb els canvis de llum i tan favorable a mirar lluny.

La gran pedra que corona la Taula, treballada pel vent, pel sol i per les tempestes, ha anat deixant al descobert les diferents capes de materials que la conformen. Així que, aquell dia, als meus ulls, era com una gran closca d'ostra suspesa sobre fortes pedres laterals delimitant un cercle irregular on, possiblement, s'arraulien de nit els petits animals de la zona.

Com devia ser el viure de la comunitat que la va construir? Podria ser que durant els llargs capvespres d'estiu, fos el lloc des d'on contemplar el mar? O simplement on estar junts? On sentir-se a casa?

L'envolten oliveres i matolls de romaní i farigola que, a vegades, fins i tot amaguen algunes parts de la construcció. Les olors que desprenen només tocar-los es barregen entre elles mantenint sempre de fons el mar obert. S'havien trobat mai, amb la intensitat d'aquella tarda, el verd dels arbusts i els blaus del cel i del mar?

L'ostra que m'havia menjat semblava venir directament d'aquest món llunyà del qual no sabia els límits, però que m'omplia d'una escalfor que podia reconèixer i que, amb el temps, reconec encara millor.

Em sentia feliç del que m'havia passat. Del regal que m'havia estat ofert allà, al mig del mar. Un mar que era el mateix que veien aquells ulls que m'esforçava a imaginar. Havien passat grans onades de temps des del moment en

què varen ser mogudes aquelles pedres tan pesants. Però elles, com el cel i el mar, seguien sent les mateixes, i jo, a la força, portava incorporada la manera de mirar i de respirar que havia deixat el seu rastre en aquell indret.

El gest de concentrar l'atenció, el gest d'acariciar una pedra, el gest de respirar fondo per deixar entrar en el cos tots els perfums, el gest que l'emoció capgira a poc a poc, el gest de rebre l'escalfor del sol i de respondre al bufar del vent... aquesta gestualitat era tot el que jo era en aquell moment que va durar fins a fer-se ben presents les llums del capvespre.

2

Alguns anys després, vaig tenir un altre moment de gràcia. Recórrer la part visitable de la cova d'Altamira. Recordo la silenciosa entrada en el negre. El cercle mai esborrat on quedava constància dels focs repetits que s'havien anat encenent i apagant. Els camins de silenci i d'humitat que s'obrien davant nostre. Recordo la llum rasant de la llanterna del guia que, de tant en tant, feia aparèixer els senyals conservats en la pedra en forma d'incisions geomètriques o d'imatges aconseguides en resseguir irregularitats dels murs amb restes de fusta carbonitzada.

Com feia la seva llanterna, només la seva veu s'atrevia a trencar el silenci que impregnava tots els nostres moviments. Anàvem penetrant en la foscor per poder veure-hi millor. Per moments, se'm feia evident la presència d'ani-

mals en aquell lloc. Fins i tot em semblava perceptible la seva inquietud en saber-nos dins la cova. Hi eren encara? Si seguíem caminant sense fer soroll, apareixerien? Humans o cadells d'os? Ocellots o petits ratpenats?

Em recordo a mi mateixa anar avançant amb l'esperit suspès en el món del possible. Fora de tot temps. Movent-me ben endins en l'entranya mateixa de la terra, en un espai delimitat per la fredor continguda en unes parets feréstegues que, malgrat tot, imaginàvem protectores.

De mica en mica, vam anar entrant en una certa escenografia contemporània construïda possiblement per recordar-nos que érem prop del santuari. Les imatges del que estava per arribar les havia vist moltíssimes vegades. En l'emoció del moment, però, se'm desdibuixaven i recomponien a tota velocitat. Només em quedava la sonoritat sorda del nostre respirar alterat.

Quan finalment vam entrar en l'espai sacralitzat i tots quatre ens vam estirar a terra, la cúpula dels bisons va caure sobre meu amb tota la força de l'univers. Com si fos part d'una abraçada gegant amb un d'aquells animals antics que necessitaven una gran extensió de bosc per poder viure. Però alhora també la cúpula queia sobre meu amb la contundència del plor i el sospir que clou tot naixement. Vaig tenir la impressió que no havia passat ni un segon entre aquell moment de pintura i el present de la contemplació.

Els colors de la terra i del foc, la pesantor de la humitat i un alenar irregular m'anaven portant a aquella posició

d'arrauliment que protegeix el cos i li permet ser tot ell esperit i desig. Qui observava a qui?

La vitalitat dels animals es mantenia inqüestionable. Potser fins i tot més gran que la que havien tingut quan van ser pintats, a causa del fet que, amb el pas del temps, els colors originals, negre i vermell, s'havien transformat en múltiples i diverses tonalitats sobreposades.

Ara era jo l'ostra del Port de la Selva. El terra i el sostre respiraven i jo em deixava portar. No sé quanta estona vam ser allà. Nosaltres érem el temps. Sempre més ho he sabut.

El sublim i la veritat esdevenien pura experiència. Cap subtítol era possible. Només la respiració anava trobant un ritme, el seu ritme, cosa que em permetia ser allà i només allà.

Així va ser fins que l'admiració va deixar lloc a la interrogació: van ser ells qui van il·luminar les parets? No han estat sempre elles les que han necessitat un aixopluc segur per parir les seves cries i protegir-les dels depredadors? Repassar amb carbó una ranura de la pedra fins a poder veure-hi un cavall corrent o un bisó replegat sobre si mateix, respon a una visió del lligam que uneix el concret i l'universal o és més aviat el resultat imprevisible d'una curiositat fora mida? El so de l'aigua colant-se per les esquerdes, els generava companyia o inquietud? Per als habitants d'aquesta cova, existia la més mínima llavor de la superioritat humana en la qual jo vaig néixer?

La Taula dels Lladres, al terme municipal de la Selva

de Mar, era un petit punt en la superfície del paisatge empordanès. La cova d'Altamira, a Santillana del Mar, en canvi, era un amagatall que va trobar en el dibuix i la pintura l'enllaç entre el món exterior i la protecció de la vida d'un grup animal en procés d'humanització.

L'obscuritat del camí de tornada va ser més amigable, menys fosca, més confiada, tenyida d'un vel impensable a l'entrada.

Finalment, fora ja de la cova, el sol havia substituït la pluja. Allà lluny, el mar.

Vaig escriure a la meva llibreta de butxaca:

«Un tió negre és fill del foc i de la nit.

L'escriptura neix d'un tió negre abandonat a la seva sort.

Un tió negre està fet de mil estelles que han encès mil focs transformant-los tots en un de sol.

No hi ha dos colors negres idèntics, com no hi ha dos tions negres que portin dins seu el mateix missatge.

Un tió negre és un començament o és el començament?».

3

I encara uns anys després, un revolt endimoniat en el camí de pujada al Devero, un vessant italià dels Alps, ens condueix de dret a un túnel estret i fosquíssim del qual no es veu la sortida. Els meus amics m'han advertit sobre la inquietud que crea aquest conduir a través d'un forat totalment obscur, però tot i així m'esgarriro. El cotxe va

endavant amb la seva seguretat de sempre, mentre jo sento un fort desig de fugir.

Uns kilòmetres més enllà, cal abandonar el cotxe, carregar-se la motxilla a l'esquena i calçar-se les botes. La resta del camí ens farà saber com està d'avançada la primavera.

Caminem sense pressa. Ells coneixen bé la muntanya. Fa molt temps van construir un refugi en un indret que ara forma part d'un parc natural i, cada any, quan s'acaben les neus i el glaç, pugen per no perdre's el renaixement de la natura, per veure si els arbres han resistit bé l'hivern i per poder replantar el jardí botànic on van recuperant totes les espècies pròpies de la zona. Jo, en canvi, hi arribo per primera vegada. Tots tres, però, busquem alhora deixar-nos seduir per l'excepcionalitat del moment.

Aviat ens emmotllem al transitar del sol, al pas dels animals cap al riu a mitja tarda i a la foguera del capvespre. És amb l'arribada del fred que acompanya l'hora foscant quan comencen a crepitjar la fusta i la fullaraca a l'interior d'un cercle de pedres que manté el foc captiu sota les estrelles. Pedres grosses, irregulars, enfilades les unes al damunt de les altres controlen les flames que, en un primer moment, són més un so que una llum. Es tracta d'un procés al llarg del qual sembla com si el foc, envoltat de fosc, anés despertant el bosc mentre el dia es va fonent.

La posta de sol, no hi ha dubte, reclama tota la nostra atenció. És probable que li calgui el nostre silenci per transformar en ombres violades la neu encara present al cim de les muntanyes, per retallar les branques d'alguns

arbres fent emergir formes fantasmagòriques per tot arreu o per confondre les seves darreres llums amb els rivets blancs de l'aigua que baixa riu avall.

Mentre el meu amic alimenta les brases, jo tinc entre els dits un tros de fusta que, en algun moment, es va transformar en carbó. Recordo la cova d'Altamira i els abrics prehistòrics que he vist al llarg dels anys i sento el desig de provar-ho.

Miro amb detenció les pedres que protegeixen el foc. Trio un punt sense més ni més, sense que hi vegi prèviament cap dibuix insinuat, i deixo que el carbó ressegueixi les irregularitats de la pedra. Tot en un gest molt ràpid. Lluny de qualsevol decisió. Com si la mà i el braç tinguessin una vida independent de la meua. Immediatament, m'envaeix aquella mateixa felicitat que vaig experimentar en mig del mar al Port de la Selva en acceptar l'ostra que em va ser oferta, i que em va colpir en sentir-me observada pels animals de la cova d'Altamira.

En certs moments és gairebé possible ser altra vegada l'inici, el començament mateix, i reproduir tota la història humana en qüestió de segons.

Seria també possible canviar el curs d'aquesta història? Fer que, aquesta vegada, creguéssim en les intuïcions dels místics orientals i d'Epicur i d'Anaximandre i de Lucreci i de Giordano Bruno i de Galileu i de Leonardo da Vinci i de Spinoza i de Leibniz i de Giambattista Vico i de Johann Sebastian Bach i de Francisco de Goya i de Ludwig van Beethoven i de Virginia Woolf i de Federico

García Lorca i d'Alberto Giacometti i de Mark Rothko i de Jorge Oteiza i de Frida Kahlo i de Joan Miró i de Doris Lessing i de Marguerite Yourcenar i de John Berger... i, amb ells i elles, creguéssim també en les intuïcions de totes aquelles persones que ens han precedit i que han estat sempre vistes de reüll i amb recel pels poderosos —talment com si les seves veritats, les que feien créixer dintre seu i desitjaven compartir amb els altres, fossin filles d'alguna incapacitat o d'una desviació manifesta.

Menjar una ostra al mig del mar, sentir com circula per tot el cos l'escalfor acumulada en una pedra mil·lenària, obrir els ulls i deixar que un tros de carbó entre els dits es mogui lliure sobre les roques, han estat per a mi senyals inequívocs que la força de l'inici segueix a l'abast. I potser per això, m'atrau tornar una vegada i una altra als nostres ancestres, homes i dones, buscant entre tots ells referents desconeguts del meu viure.